

Med hjärta hjärna

En finalförlust i en pianotävling bidrog till att en mångbegåvad musiker skiftade tyngdpunkten till andra kreativa förmågor. Den engelske tonsättaren Thomas Adès, 38 år, är hyllad världen över för sin suggestiva musik och sina uppfinningsrika operor. Vi välkomnar honom till Konserthusets 24:e tonsättarfestival i höst.

På Dean Street i Soho i London träffar vi årets festival-tonsättare, engelsmannen Thomas Adès. I junieftermiddagens flödiga solljus kommer han stro-sande. Han har hörlurar på medan han fingrar med sin ipod. "You must be the swedes", konstaterar han leende snarare än frågande när han når fram till oss.

Han kränger av sig hörlurarna. Han har nyligen kommit hem till London från sitt andra hem i Los Angeles, där han numera tillbringar delar av året. Så vad har han i den där spelaren som han nu stoppar ner i väskan?

– Åh, runt tre tusen låtar. Inget klassiskt. Jag har vänner som är DJ:s som tipsar mig.

Han nämner också hur förtjust han är i bland annat 1980-talspop. Vem hade trott det? Å andra sidan: det är en väldig massa källor som ger näring åt det som är hans egen musikkonst. Och de nattklubbshetsiga houserytmerna i ett verk som Asyla är inte ditkomna av en slump. Att han till skillnad från många tonsättare i dag skriver allt för hand – mödosamt med penna och papper i stället för dator – ger honom nog en viss retroimage, men det råder ingen tvekan om att Adès befinner sig i nuet.

Adès sjunker ner bland kuddarna på det ännu ganska folktomma The Blacks Club, sedan han med stammisens hemtamhet hälsat på personalen.

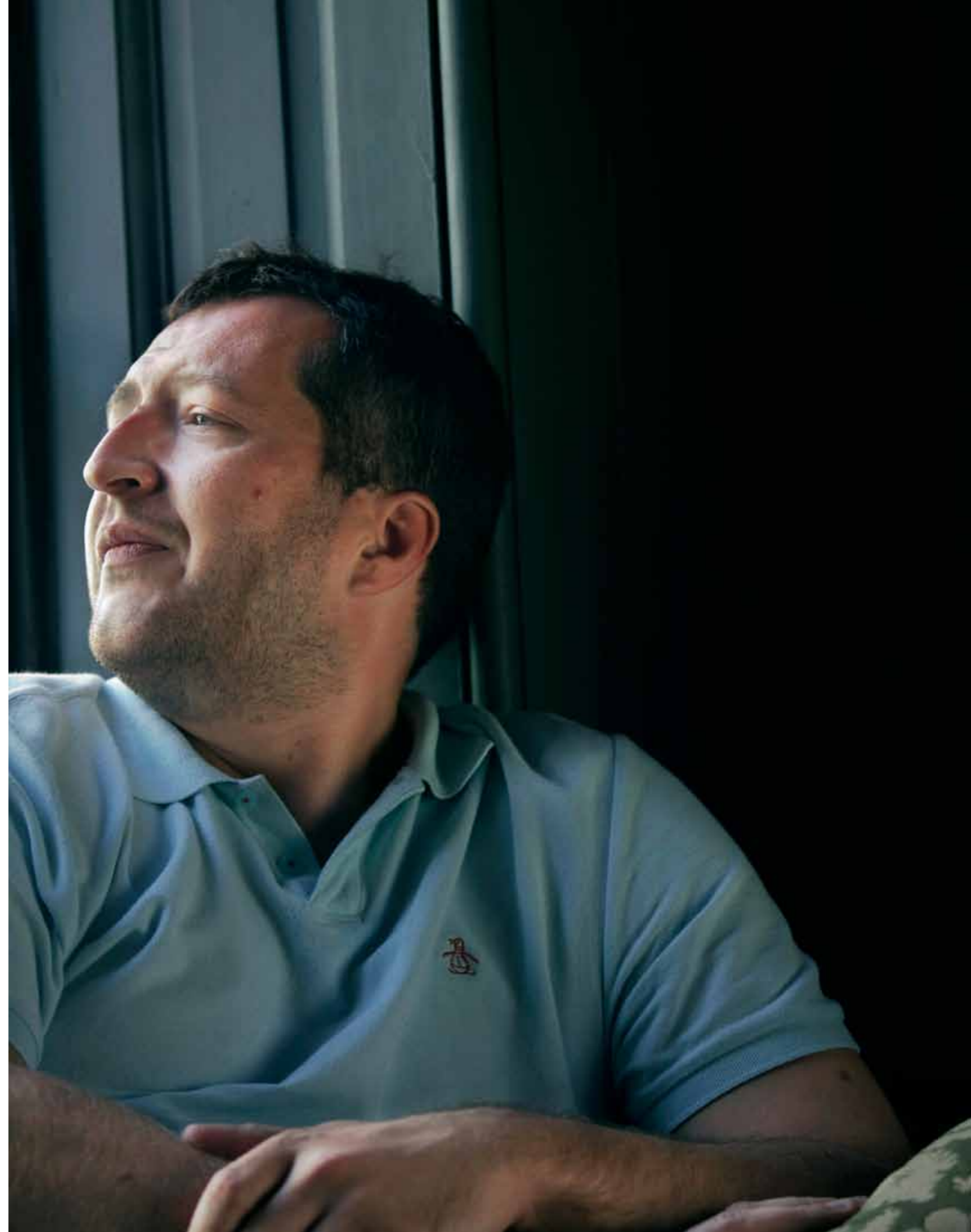
Han föddes i London 1971. Hans pappa, vars familj

under en längre tid levde i Alexandria i Egypten, är lingvist och översättare medan hans mamma är välkänd konsthistoriker med surrealismen som specialitet. Namnet Adès – uttalas helt utan betoningar, trots accenten – är ett judiskt namn och familjen har alltid stavat det med den där lite förvirrande accenten, ett arv från mötet med franskspråkig miljö i Egypten, berättar han.

Underbarnsstämpeln har följt och förföljt honom genom livet. Han började spela på hemmets piano, hans klarinettspelande far visade honom grunderna, och inledde formella studier när han vid tolv års ålder började på Junior Guildhall School of Music. Lusten att komponera fanns med honom hela tiden. Hans första opusnumrerade stycke var en tondikt för piano och sopran inspirerad av T.S. Eliots The Waste Land, kallad Five Eliot Landscapes (1990). Stor uppmärksamhet väckte Living Toys (1993) några år senare, en svit för kammarorkester. Och med kammaroperan Powder Her Face (1995) skulle han lägga en musikvärld för sina fötter. Han var då 24 år.

Adès har fortfarande en stark känsla av att hela tiden utvecklas.

– Jag är 38 år nu, och någon som är 70 kanske skrattar åt mig när jag säger det här, men för mig känns ett stycke som bara är skrivet för fyra år sen väldigt avlägset. Det händer att jag skäms över äldre musik, "åh, jag borde inte ha gjort så". Men jag ska

inte överdriva den saken – för det mesta är det inte min musik som genererar mig mest; jag blir betydligt mer genererad av att se gamla foton på mig själv.

Det var som pianist han inledningsvis hade störst framgång, inte tonsättare. Det florerar en historia om att det var förlusten i en pianotävling som slutligen styrde över honom på komponerandet, stämmer den?

– I någon mån. Det var så att jag först vann en tävling i min musikskola. En stor överraskning för alla inblandade. Så min lärare fick för sig att anmäla mig också till den nationella tävlingen BBC Musician of the Year.

– Jag trodde verkligen inte att jag skulle ta mig någonstans där, och jag var dessutom i äldsta laget då: runt 18 år. Men så tog jag mig vidare i omgång efter omgång – ända fram till finalen där jag förlorade och kom tvåa. Det var en otrolig lättnad eftersom första pris var att spela en solokonsert med orkester två veckor senare, vilket hade varit fullständigt otänkbart. Man hade nämligen fått lista sin repertoar redan vid anmälningen till tävlingen, då jag ju inte trodde att jag skulle komma någonstans. Jag hade i det aktuella fältet skrivit "Bartók Pianokonsert nr 2", som jag aldrig någonsin kunnat spela, varken då eller senare. Den är jättesvår! Andraplatsen var det bästa som kunde hända.

Sedan tonsättarkarriären verkligen tog fart har han ändå hela tiden behållit en nära relation till pianot och dessutom lagt till dirigering.

– Jag framträder mellan varven för att hålla igång pianospel och dirigering. Det är viktigt för mig att då och då få komma ut och spela i världen utanför arbetsrummet. Min "studio" i London är pytteliten: inte ens två

personer får plats där samtidigt. Det är nog avsiktligt när jag tänker efter.

Du har studerat en del piano, även komposition förstås?

– Nej.

Dirigering?

– Aldrig.

Berätta inte det här för någon...

– Ha ha. Jag är väldigt öppen med det!

Men du gick för den ungerske tonsättaren György Kurtág?

– Det var pianolektioner. Jag frågade faktiskt om han kunde ge kompositionslektioner men han avböjde. Däremot lärde han mig mycket om kammarmusik – jag känner att jag lärde mig mer om musik av honom än någon kompositions lärare hade kunnat göra. Det var mycket fascinerande.

I biografier listas lärare som Alexander Goer vid King's College i Cambridge och Robert Saxton vid Guildhall School of Music, men Adès påpekar att det egentligen inte förekom någon riktig kompositionsundervisning. Det han kan ha framför allt snappat upp längs vägen på egen hand, en bedrift inte minst med tanke på att hans musik ofta ter sig både "lärd" och flyhänt.

Den breda musikaliska utblicken fanns även i hemmet.

– Som barn gick jag förstås igenom mina föräldrars skivsamling. Det handlade mycket om politiska sånger på den tiden, nu när jag tänker efter. Joan Baez, Paul Robeson... Det fanns även några underbara skivor med judiska sånger som jag älskade. Där fanns också en stor box med klassiker, sådant som Våroffer, Brahms tredje symfoni och populära uvertyrer av Glinka. Som många barn tyckte jag också om att slå på saker, och jag gjorde det till olika verk av till exempel Edgar Varèse, till Stravinskys Historien om en soldat och till Façade av William Walton – vilket jag betraktar som något av det bästa i engelsk musik.

Att han är öppen för mycket betyder inte att han är en okritisk "allätare", tvärtom har han vid några tillfällen fått på pälsen för att han uttalat sig kritiskt även om så kallade mästare i historien.

– Mitt gensvar på musik är antingen mycket starkt, eller också händer inget alls. Något däremellan finns knappast.

Adès titlar är originella och inte sällan mångbottnade. Titeln på hans första stora orkesterverk Asyla är pluralformen av asylum, med motstridiga bilder av skydd, helgedom och dårhus enligt Adès. Ett betydligt nyare orkesterverk är Tevot – hebreiska för ark, eller närmare bestämt arker i plural, men också ordet för takter i musik. Adès hade en grandios bild av hur hela jorden var ett skepp på en väldig och våldig resa.

Ger titlarna hjälp åt lyssnandet?

– Jag tror att all musik berättar en historia, även om den kan vara av ett mycket abstrakt slag. För mig är titeln en metafor för det som musiken gör. Man kan ta bort titeln, men musiken säger ändå samma sak.

Många upplever visuella kvaliteter i din musik, hur ser du själv på sådant?

– Man kan kanske jämföra det med att läsa en roman: man tänker sig hur människorna ser ut, men antagligen inte så väldigt konkret utan mer som att man har en känsla av hur de ser ut, utan att föreställa sig ansikten exakt. Så är det nog med det visuella och musik för mig: inget specifikt utan mer en känsla.

Det har sags att din musik utvecklats från det intellektuella till det mer emotionella, håller du med?

– Nja, jag ser inte den skillnaden. Förresten, när man pratar om uppdelningar i termer av "hjärta" och "hjärna" så har jag ofta tänkt att det i så fall är precis tvärtom mot vad man då menar: känslorna finns ju i huvudet, hjärtat slår en mekanisk rytm. Vad som hänt i mitt komponerande är nog att jag med tiden tillät mig att lita mer till min instinkt.

Använder du annars samma arbetsätt i dag som förr?

– Varje stycke är unikt. Det kan dyka upp tematiskt material som jag inte alls vet vart det ska ta vägen eller var det hör hemma. Jag sätter upp en massa lappar på väggarna i min lilla studio. Vissa kan bli sittande där tills papperet gulnar, eller för evigt. Plötsligt kan en idé hitta sin plats i ett nytt verk. Det är särskilt användbart när man skriver en opera. Hela mitt rum kan vara fyllt med små lappar med noter, och när jag kör fast behöver jag bara titta upp och kan då råka se... Ja, där har vi det! Det är som frön som väntar på att få gro.

Vi lämnar lokalen och går ut på gatorna i Soho för ytterligare fotografering. Han antar snabbt rollen av guide och pekar och berättar historiska anekdoter om kvarteren, saker som "och där uppe brukade Charles II träffa sin älskarinna" blir bisatser i musikpratet.

En festival full av aktiviteter väntar för Thomas Adès, som uppträder i många roller i Stockholm: som tonsättare, värd, pianist och dirigent – förutom egen musik dirigerar han bland annat en personlig favorit som Stravinskys Les noces med en robust och äktryckt sjungande ensemble.

Det blir alltså den första stora presentationen i Sverige av Adès musik. Den till synes så London-rotade och numera även Los Angeles-boende tonsättaren berättar överraskande att han älskar Norden.

– Förra sommaren firade jag min födelsedag i Stockholm, och jag har gjort resor i Finland, Sverige och Norge, även en kryssning till Lofoten för ett par år sedan.

Ja, Thomas Adès kan våra breddgrader. Det är nu hög tid för Sverige och Stockholm att lära känna honom – stora upplevelser väntar konsertbesökaren.

Text: Tony Lundman. Foto Åsa Westerlund

